Paikan päällä kuultavana hallinto-oikeustuomari Virpi Ikkelä

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kutsu 5.11.2019.

Asia Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan valiokunnan asiantuntijakuuleminen 12.11.2019 klo 10:00 HE 71/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta.

Muutoksenhaku

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lastensuojelulakia muutettavaksi siten, että lastensuojelulain 92 §:ssä tarkoitetuissa asioissa muutoksenhakuun korkeimmalle hallinto-oikeudelle sovellettaisiin valituslupajärjestelmää. Ehdotus vastaa 1.1.2020 voimaan tulevassa hallintotuomioistuinten uudessa prosessilaissa eli oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädettyä pääsääntöä.

Tahdonvastaista huostaanottoa koskevissa asioissa ja lapsen tutkimista koskevissa lupa-asioissa ensi asteen päätöksen tekee hallinto-oikeus viranomaisen hakemuksesta. Tältä osin päätöksentekojärjestelmä eroaa muista lastensuojelulaissa säädetyistä asioista. Voimassa olevan hallintolainkäyttölain 33 §:n mukaan hallinto-oikeuden on huolehdittava siitä, että asia tulee selvitetyksi. Näin säädetään myös oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 37 §:ssä. Tahdonvastaista huostaanottoa koskevassa asiassa järjestetään suullinen käsittely käytännössä aina, kun yksityinen asianosainen sitä pyytää. Hallinto-oikeus voi järjestää suullisen käsittelyn myös omasta aloitteestaan asian selvittämiseksi tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takaamiseksi. Suullisessa käsittelyssä voidaan kuulla oikeudenkäynnin osapuolia, myös 12 vuotta täyttänyttä lasta, ja ottaa vastaan heidän esittämäänsä todistelua. Lapsen huostaanottoa ja siihen liittyviä asioita ratkaistaessa lainoppineiden tuomareiden lisäksi hallinto-oikeuden ratkaisukokoonpanoon kuuluu erityisesti lastensuojeluasioihin perehtynyt asiantuntijajäsen. Edellä todetun johdosta oikeusturvan toteutuminen on järjestetty varsin perusteellisesti hallinto-oikeuden menettelyssä.

Hallinto-oikeuden käytännön työssä on käynyt selkeästi ilmi, että pitkät käsittelyajat ovat raskaita lapsille ja heidän perheilleen ja voivat pahimmillaan vaikeuttaa perheen ja lastensuojelun yhteistyötä siten, että työtä ongelmien korjaamiseksi ei tosiasiassa voida aloittaa ennen kuin oikeusprosessi on päättynyt.

Säätämällä valituslupajärjestelmä koskemaan myös tahdonvastaisia huostaanottoja voidaan oikeudenkäynnin kokonaiskestoa hallinto-oikeuden arvion mukaan saada lyhentymään useimmissa tapauksissa.

Hallinto-oikeus toteaa, että hallituksen esityksen perusteluissa on käyty läpi monipuolisesti tahdonvastaisen huostaanoton oikeusturvan takeita hallinto-oikeuden menettelyssä. Lisäksi on kiinnitetty huomioita huostaanottoasioiden käsittelyn kokonaiskestoon. Helsingin hallinto-oikeudella ei ole huomautettavaa hallituksen esitykseen valituslupajärjestelmän säätämisen osalta. Valituslupamenettelyyn siirtymisestä olisi kuitenkin perusteltua hankkia myös perustuslakivaliokunnan lausunto, kuten hallituksen esityksessä esitetäänkin.

Kuten edellä on jo todettu, tahdonvastaista huostaanottoa koskevissa asioissa ja lapsen tutkimista koskevissa lupa-asioissa päätöksentekojärjestelmä eroaa muista lastensuojelulaissa säädetyistä asioista. Hallituksen esityksen kohdassa 4 Muut toteuttamisvaihtoehdot on todettu, että lastensuojelulain päätöksentekojärjestelmää tulee arvioida lähitulevaisuudessa. Helsingin hallinto-oikeus kannattaa ajatusta. Päätöksentekijänä ensi asteena voisi olla seudullinen (esimerkiksi maakuntatasolla toimiva) asiantuntijaryhmä tai moniammatillinen toimielin. Näin ollen hallinto-oikeudet voisivat myös tahdonvastaista huostaanottoa koskevissa asioissa ja lapsen tutkimista koskevissa lupa-asioissa toimia perustehtävänsä mukaisesti muutoksenhakutuomioistuimena.

Muut muutosehdotukset

Helsingin hallinto-oikeudella ei ole lausuttavaa.

Vaikutukset hallinto-oikeuksien toimintaan

Helsingin hallinto-oikeus arvioi, että lastensuojeluasia, jossa järjestetään suullinen käsittely, vaatii noin nelinkertaisen työmäärän verrattuna hallinto-oikeudessa käsiteltävään sellaiseen asiaan, jossa suullista käsittelyä ei järjestetä. Esimerkiksi huostaanottoasioissa on tavallista, että asianosaisia on useita. Tämän vuoksi jo kirjallinen menettely kuulemisineen on tavallista työllistävämpää. Lisäksi on tavanomaista, että hallinto-oikeudessa joudutaan ennen suullista käsittelyä pohtimaan useita prosessuaalisia kysymyksiä kuten todistelun rajaamista sekä asiamiehen tai edunvalvojan määräämistä lapselle. Suulliset käsittelyt kestävät tavallisesti useita tunteja eikä asian luonteen vuoksi niitä ole useinkaan syytä prosessinjohdollisin keinoin lyhentää. Myös tulkkauksen tarve suullisissa käsittelyissä on lisääntynyt, mikä osaltaan pidentää suullisen käsittelyn kestoa.

Hallituksen esityksessä arvioidaan, että valituslupajärjestelmään siirtyminen tulee todennäköisesti lisäämään edelleen suullisten käsittelyiden tarvetta hallinto-oikeuksissa. Hallinto-oikeus pitää arviota oikeana ja kiinnittää huomiota siihen, että hallinto-oikeuksien riittävistä resursseista ja siitä, että päätösten tekemiseen on käytettävissä kokenutta henkilökuntaa, on pidettävä erityistä huolta.

Helsingin hallinto-oikeudessa on muutamana viime vuotena ollut lisäksi haasteena henkilökunnan eläköityminen. Uusien osaajien perehdyttäminen ja oppiminen vie aikaa, mikä osaltaan korostaa riittävien resurssien pysyvyyden takaamisen tärkeyttä erityisesti lastensuojelulain tarkoittamissa asioissa, joissa puututaan vakavasti perhe-elämän suojaan.

Tekninen huomio

Ehdotetun 89 §:n 6 momentissa ja 92 §:ssä viitataan oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin. Viittaukseen ei ole sisällytetty säädöskokoelmanumeroa (vrt. 82 § 1 mom ja 90 § 3 mom).

Lausunnon ovat valmistelleet hallinto-oikeustuomarit Virpi Ikkelä, Marja Viima ja Emmi Aakula sekä hallinto-oikeuden esittelijä Lotta Haverinen.

Ylituomari Liisa Heikkilä

